

діяльність персоналу, налагоджувати та підтримувати конструктивні професійні взаємовідносини, командну роботу, управління ресурсами, людьми, діяльністю, впроваджувати інновації та сприяти перетворенням у сфері охорони здоров'я, приймати обґрунтовані рішення на основі знань та доказів, оцінювати їх вплив на індивідуальному, організаційному та системному рівнях) та особистісно-рефлексивний (здатність до перегляду, критичного аналізу та оцінки власної професійної діяльності, професійного середовища, діяльності закладу охорони здоров'я, орієнтація на постійний професійний розвиток, здатність до самоаналізу, рефлексії, самоконтролю, самовдосконалення).

Ключові слова: майбутній лікар, управлінська компетентність, зміст управлінської компетентності, структура управлінської компетентності, формування управлінської компетентності майбутнього лікаря, складові управлінської компетентності майбутнього лікаря.

УДК 373.3.015.3:[316.614:316.346.2]

Наталія Павлуценко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID 0000-0002-7010-816X

DOI 10.24139/2312-5993/2023.10/129-141

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФАКТОРУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ОБОХ СТАТЕЙ

Метою статті є теоретичне обґрунтування проблеми гендерного підходу в початковій освіті як методологічного інструменту характеристики фактору соціалізації статей. Методи дослідження: теоретичний аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної та методологічної літератури. Результати дослідження можуть зацікавити досвідчених і молодих науковців у царині початкової освіти. Практичне значення дослідження: гендерний підхід у початковій освіті є альтернативним методологічним інструментом характеристики фактору соціалізації статей. Висновки та перспективи подальших наукових розвідок: гендерний підхід у початковій освіті є суб'єктивістським підходом, що характеризує фактор соціалізації статей.

Ключові слова: гендерний підхід, початкова освіта, фактор соціалізації статей, гендерна ідентичність.

Постановка проблеми. Стрімкі перетворення, що нині відбуваються як у соціально-економічному, політичному, так і технологічному і культурному устрої нашої держави, спричиняють необхідність оновлення й освітньої галузі зокрема. Трансформації зумовлені, перш за все, тим, що існує певне протиріччя в сучасній освіті, за якого обсяг освітніх знань, умінь та навичок, що отримує дитина, не гарантує успішної її соціалізації в сучасному суспільстві. Відтак, проблема соціалізації підростаючого покоління набуває державного значення, про що свідчать відповідні нормативно-правові документи, зокрема Концепція Нової української школи, Національна

доктрина розвитку освіти, професійні Стандарти «Вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчителя закладу загальної середньої освіти», «Вчителя з початкової освіти».

Реформування системи освіти, що відбувається в умовах перебудови державності, культурного й морального її відродження, потребує також удосконалення процесу виховання зростаючої особистості, адже воно має здійснюватися на засадах усвідомлення дітьми рівноправності статей як фактору гендерної соціалізації і ґрунтуватися, перш за все, на загальнолюдських цінностях.

Варто наголосити, що в Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти в Україні XXI століття, Законі «Про загальну середню освіту», сконцентровано увагу на необхідності динамічної тенденції піднесення загальнолюдських цінностей, максимального наближення постулатів освіти до національних джерел у контексті пошуку реальних шляхів її реконструювання.

У ракурсі нашого дослідження провідного значення набуває реформування на тлі Нової української школи, що передбачає результатом виховання випускників шкіл, які пропагуватимуть не просто активну життєву позицію, демонструватимуть здатність діяти згідно з морально-етичними принципами, а й виявлятимуть спроможність приймати відповідальні рішення, поважатимуть гідність і права кожної особистості, незалежно від статі.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій з даної проблеми дає змогу сформулювати уявлення про сучасний стан розробленості питання гендерної соціалізації здобувачів освіти. Так, методологічні характеристики гендерної складової в освітньому процесі висвітлені в працях В. Гайденко, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравця, І. Рогальської-Яблонської та ін. Питаннями гендерного виховання та його важливого аспекту соціалізації дітей різних вікових категорій у наукових доробках переймалися С. Вихор, Л. Вовк, І. Ковальчук, С. Курінна, М. Щербакова та ін. Соціокультурний підхід до проблеми гендерної соціалізації та гендерного розвитку особистості досліджували Л. Булатова, П. Бурдьє, Н. Городнова, О. Луценко, В. Романова та ін. Науковими здобутками у вивченні гендеру в площині питань становлення теорії гендеру, генези проблематики статі, гендерної соціалізації та становлення гендерної ідентичності стали дослідження Ю. Галустян, І. Головашенко, П. Горностая, В. Новицької, Н. Чухим та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні проблеми гендерного підходу в початковій освіті як методологічного інструменту характеристики фактору соціалізації статей.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної та методологічної літератури.

Виклад основного матеріалу. Процеси глобалізації та інтеграції, що відбуваються в сучасній українській економіці, політиці, військовій справі, породжують необхідність принципового переосмислення ролі та функцій освіти як найважливішого соціального рушія реалізації задачі збереження нашої ідентичності. Швидкоплинна трансформація провідних сфер суспільного життя потребує введення інноваційних форм і методів освітньої діяльності, вироблення таких її орієнтирів, що віддзеркалюватимуть вимоги суспільства й особистості, будуть актуальними і цінними для світової спільноти.

Оновлення основоположних підходів до освітнього процесу сьогодні є явищем незворотнім, адже наукова парадигма в своїх методологічних положеннях визначається як сукупністю послідовних позицій, прийнятих у певний період часу, так і системою теоретичних знань і принципів домінант, які взято за зразок розв'язування освітніх задач, що постійно збагачується.

За таких обставин, одним із пріоритетних напрямів реформування освіти в нинішній Україні є гендерний підхід, що представлено як концептуальна позиція, на основі якої сучасна наука розвивається, спираючись на універсальні гендерні дослідження міждисциплінарного спрямування. Характерною особливістю гендерного підходу є те, що він, як наукова царина, спирається на ідеї про важливість культивування соціального начала в людині, а не природою даного біологічного, оскільки позицію про саме анатомічні розбіжності людей суспільство використовує для ідеї про різні статуси та різне призначення представників обох статей. Таким чином, ціннісна значущість гендерного підходу в освіті полягає в тому, що він дозволяє концентруватися на унікальності будь-якої дитини; цей підхід фактично моделює шляхи прояву своєї ідентичності кожною особистістю без «прив'язаності» до біологічних ознак, а з акцентом на суб'єктивність та неповторність (Павлушенко, 2015. с. 281).

Гендерний підхід у Новій українській школі (початкова ланка) як методологічний інструментарій характеристики фактору соціалізації учнів різних статей варто розглянути в аспекті теорії гендеру.

У науковій літературі провідного значення в площині теорії гендеру набуває теорія соціального конструювання, тобто розуміння гендеру як соціального конструкту. Зазначимо, що дотримувалися цієї концепції зарубіжні учені, зокрема Р. Бейлс, Т. Парсонс, В. Петерсон, А. Ранян та інші. Головним принципом означеної теорії є розуміння того, що дихотомія статей покликана культурною складовою суспільства, згідно з якою стать визначають як онтологічну категорію, чим «просувають» ідею про різний розвиток і, відповідно, різні соціальні резерви представників чоловічої і жіночої статей. Принциповою ідеєю означеної теорії є висвітлення гендеру як конструювання соціальних стосунків між чоловіками і жінками, що будуються на основі взаємин, регламентованих основними соціальними інституціями. Виділяють дві ключові характеристики такого підходу: перша конструює гендер як глобальний феномен, що втілюється через соціалізацією статей, систему гендерних ролей, розподіл праці, родинні традиції, засоби масової інформації; друга позиція полягає в тому, що гендер може бути сформований підсвідомо, тобто самими індивідами, це відбувається через прийняття заданих суспільством норм і приписів у манерах поводитися, вдягатися, виявляти зовнішні ознаки поведінки відповідної статі тощо) (*Гендерні дослідження: прикладні аспекти*, 2013, с. 204).

Варто зазначити, що дотримання суспільством означених приписів провокує підкреслення розбіжностей між хлопчиками і дівчатками, які не є біологічно заданими (сутнісними з точки зору природного походження людей). У процесі соціалізації діти молодшого шкільного віку (а то й менші) здатні засвоювати нав'язані суспільством настанови щодо статей через ідею про різне їхнє соціальне призначення, різні правила поведінки, різні напрямки освіти, науки і діяльності. З огляду на це, можна говорити про те, що саме суспільство формує ті чи інші стилі життя хлопчиків і дівчаток, чоловіків і жінок, спонукаючи їх дотримуватися тих чи інших статево-зорієнтованих ролей.

Учені, що обстоювали означену точки зору, також наголошували на тому, що суспільство має потребу у втіленні двох типів функцій у межах родинних стосунків і професійної діяльності – продуктивної (інструментальної) і репродуктивної (відтворюваної), а відтак «логічним є» розподіл соціальних ролей. Виконавці інструментальних ролей мають бути рішучими, самостійними, раціональними, свою діяльність пов'язувати з професією, зайнятістю поза домівкою. У той самий час від тих, хто виконує репродуктивні ролі, вимагають

терпіння, чутливості, емоційної підтримки тощо. Розподіл ролей ґрунтується на анатомо-морфологічних характеристиках людей: здатність жінок до дітонородження та вигодовування грудним молоком автоматично приписує їм експресивну роль, чоловікам – інструментальну (Оксамитна, 2004. с. 169).

Провідні наукові постулати цієї теорії в подальшому було деталізовано теоретиками фемінізму, які теоретично обґрунтували важливість розглядати стать не тільки як біологічно задане явище, а і як соціокультурний конструкт.

Розуміння гендеру як соціокультурного конструкту (соціально заданого факту), за яким чоловіче і жіноче існують як частини культурно-символічних трансформацій: чоловіче як раціональне, духовне, жіноче – емоційне, чуттєве, спричиняє кардинальну позицію, за якої чоловік ототожнюється з позитивним, доміантним, а жінка – з другорядним, субординованим.

Слід також нагадати, що під поняттям гендер розуміють проблему радикального розподілу гендерних ролей і соціального статусу жінки чи чоловіка. У той же час з іншої точки зору, лояльнішої, гендер розуміють як соціальну стать, за якої взаємини між представниками обох статей творяться через систему соціальних зв'язків, необтяжених природною складовою. Таке розуміння гендеру виступає категорією науковою, що торкається питань соціального функціонування суспільства. Ця точка зору виявляється змістовнішою, аніж просто розмірковування про статус статей та соціальну сутність гендеру, на відміну від біологічної складової статі.

Нагадаємо, що у вітчизняній науці розглядаються різні аспекти фактору статі. Та проблема гендерної ідентичності викликає чи не найбільшу кількість наукових дискусій. Це питання виникло на основі досліджень проблеми статево-рольової соціалізації, яка визначає особистість з точки зору її внутрішньої динамічної складової, що пов'язана з усвідомленням особою себе як представника певної статі.

У методологічних дослідженнях фактору соціалізації статей зазначено, що ідентичність має як соціальну складову ґенези, так і визначає уявлення людини про себе як про унікальну особистість, у якій поєднані певні якості й особливості.

Характеризуючи розвиток гендерної ідентичності в широкому смислі, науковці, зокрема, наголошують на наявності психологічних показників тих суперечностей і деформацій, якими просякнуте наше

суспільство; у вужчому – гендерна ідентичність пов'язана з переживаннями людиною своєї відповідності соціальним ролям, тобто тим сукупним нормам, настановам і стереотипам поведінки, які приписуються суспільством представникам певної статі, чи характеризують приписані статям риси поведінки відповідно до соціокультурних обставин і очікувань (Горностаї, 2004, с. 133).

Окреслення теоретико-методологічних основ гендерної педагогіки сучасними українськими дослідниками показує, що на розвиток гендерної ідентифікації і соціалізації в дитинстві впливає вся соціальна реальність: від батьків і ровесників, що безпосередньо оточують дитину, до кожного відрізка життя, що суттєво вплинуть на те, як він чи вона будуть поводитися, міркувати або приймати рішення, задовольняючи вимоги й настанови, зумовлені гендером.

Відповідно, розвиток гендерної ідентифікації і соціалізації дітей молодшого шкільного віку здійснюється передусім у таких аспектах:

- «моделювання» дітьми дорослого життя (імітація поведінки дорослих, що перебувають поряд);

- «закріплення» ролей, що відповідають статі дитини (заохочення членами родини і близьким оточенням статево-відповідної поведінки дітей);

- «самосоціалізація» дітей (самовідтворення взірців поведінки, які відповідність зразкам і викликають схвалення чи осуд з боку інших).

Разом із тим, якщо гендерна соціалізація базується на суб'єктивному сприйнятті дитиною молодшого шкільного віку себе як представника чоловічої або жіночої статі, то гендерні ролі засвоюються у процесі соціалізації позитивно, у ході якої дитина приймає за норму свою поведінку як чоловіка, або жінки в даному суспільстві. Що дає змогу характеризувати фактор соціалізації статей у межах проблеми гендерного підходу в початковій освіті як методологічного інструменту.

У дослідженні соціального конструювання гендеру доктори психології К. Бассі та А. Бандура розвиток гендерної ідентичності характеризують через процес самоідентифікації дитини, визначаючи його як модель теорії гендерних схем, що дістало назви «теорія соціального навчання». Відповідно до означеної теорії, гендер (у розвитку дітей) є інструментарієм, що слугує кращій класифікації та визначенню соціальної поведінки навколо них, він також сприяє розширенню пропонованих моделей діяльності й функціонування представників двох статей. Учені стверджують, що моделі поведінки

відповідної соціальної статі (гендеру) діти спочатку засвоюють безпосередньо через спостереження, а потім – через імітацію. Найближчі родичі і батьки є тим соціальним колом, яке зазвичай причетне до перших уявлень дитини про схвалювання чи засудження певної поведінки/вчинків, батьки здатні навіть диктувати їй прийняття/неприйняття тієї чи іншої гендерної ролі, яка відповідає їхнім (батьківським) уявленням про цю роль (Галустян, 2004, с. 12).

Варто зазначити, що є певні ризики для особистості, яка зростатиме на зразках теорії гендерних схем, адже соціальне конструювання гендеру не тільки спричиняє «диференційоване підкріплення» батьками типових для статі форм поведінки, а й не залишає дитині можливості створювати індивідуальну модель поведінки й траєкторію власного життєвого шляху. Відтак, учені зазначають, що гендерна ідентифікація і соціалізація дитини молодшого шкільного віку «відштовхується» від уявлення її рідних про розбіжності типової для статі поведінки, яка й передається дитині як певна модель.

Відтворення (втілення в життєву реальність) саме такого зразка соціальних стосунків, гендерологи пояснюють як стереотипне, навіюване. Адже нав'язана ідея про відповідність тій чи іншій соціальній ролі є найдієвішим механізмом утворення і відбиття гендерних стереотипів крізь призму яскраво вираженої ієрархічності: жіноцтву приписується менша вартість, аніж представникам чоловічої статі, коли нереальним є досягнення збалансованої участі дівчаток і хлопчиків у виборі видів захоплення чи наукової галузі, а жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень.

Саме тому, стверджують учені, гендерні стереотипи накладають свій негативний відбиток на сприйняття дітьми різних статей ще в молодшому шкільному віці «нерівноцінних» якостей чоловіка і жінки, а гендерні настанови нав'язують дітям усі можливі відмінності в гендерній ідентичності чоловічого/жіночого сутностями «добре/погано» (Горностаї, 2004; Оксамитна, 2004; Павлуценко, 2015).

Сучасні українські дослідники також зауважують, що практичне застосування схеми соціального конструювання гендеру дає можливість явище гендерної ідентифікації розглядати в наступних наукових позиціях:

- гендерна ідентифікація як уніфікована модель інтеграції та диференціації різноманітних ідентифікацій в онтогенезі (розвиток особистості в межах ціннісно-сислового ототожнення себе з

представниками своєї статі із властивими для них манерами поведінки, виконанням різних соціальних та сімейних ролей);

- гендерна ідентифікація як статево-рольова ідентифікація (демонстрація особистісної зрілості, результату стандартизації та індивідуалізації загальнолюдських цінностей, гуманності);

- гендерна ідентифікація як маскулінно/фемінінно/андроґінний механізм, який регулює усвідомлення індивідом себе як представника певної статі, здатного до самовизначення, самоствердження та саморегуляції гендерно-рольової поведінки в межах рівності-нерівності прав. Відтак, гендерні ролі і гендерна ідентичність функціонують у системі зворотних зв'язків, посилюючи одна одну в процесі соціалізації зростаючої особистості.

Розглянемо ці три наукові позиції докладніше.

Процес онтогенезу (походження) гендерної ідентичності відбувається під впливом розширення образу «Я-дівчинка» чи «Я-хлопчик» як багатовекторний (поліаспектний) набір когнітивних, емоційних та поведінкових характеристик соціальної статі (гендеру). У подальшому процес становлення гендерної ідентичності особистості постає як своєрідна вікова система наслідування: від підсвідомого підкорення статево-рольовим настановам до усвідомленого самовизначення. У цьому разі можемо говорити про те, що показником визначеності гендерної ідентичності зростаючої особистості є представленість у суспільстві традиційних та егалітарних характеристик соціального життя представників обох статей; ці характеристики дають дитині можливість усвідомлювати зміст соціально-психологічних настанов щодо самовизначеності на різних етапах її вікового розвитку (*Гендерні дослідження: прикладні аспекти*, 2013, с. 209).

У розрізі наукового погляду, де поняття гендерної ідентифікації і соціалізації розглядають як результат стандартизації та індивідуалізації загальнолюдських цінностей, учені характеризують її як частину базової ідентичності людини, її внутрішню будову. Означена внутрішня «конструкція» фактично виступає системою, що виконує сутнісну роль у процесах адаптації та саморегуляції, визначаючи самоідентифікацію особистості та визнання нею себе як представника певної статі – чоловічої/жіночої; ця внутрішня будова призводить до поєднання або заперечення в свідомості дитини тих чи інших якостей та певних атрибутів відповідної статі (Іванова, 2020, с. 29).

Висвітлюючи питання гендерної ідентифікації і соціалізації дітей як складову індивідуальної ідентичності, учені наголошують, що вона знаходиться в постійній динаміці. До її характерних ознак вони відносять маскулінність та фемінінність, які, у свою чергу, не є сталими й непохитними, а виявляються також залежними від конкретної історичної доби і етапу залучення людини до суспільно-політичного, соціального й економічного життя. Формування ознак маскулінності (характеристик мужності) і фемінінності (характеристик жіночності) відбувається настільки давно, наскільки ми пов'язані із суспільним життям і діяльністю. Щодо дітей молодшого шкільного віку, то вчені наголошують на тому, що діти цього віку сприймають ознаки маскулінності та фемінінності в першу чергу як зовнішні (видимі) прикмети гендеру: несхожий зовнішній вигляд (одяг, зачіска), різний типаж (постать), різноспрямовані «ігрові світи», розбіжні захоплення, професії та заняття. Дітям означеної вікової категорії вже властиві певні уявлення про традиційні гендерні ролі в суспільстві. Це пояснюється тим, що, насправді, діти молодшого шкільного віку вже мають певний соціальний досвід стосунків на рівні родини (так би мовити індивідуальний рівень), а також на рівні суспільному (соціальні взаємини притаманні нашому соціуму).

У дослідженні деяких аспектів гендерної ідентифікації та соціалізації особистості вчені зазначають, що гендерна ідентифікація (у традиційному своєму інтерпретуванні) – це усвідомлення індивідом своєї фізіологічної належності до жіночої чи чоловічої статі, переживання ним своєї фемінінності/маскулінності та готовність прийняти «санкціоновані» суспільством психологічні якості та зразки-моделі поведінки представників певної статі (Галустян, 2004, с. 7). У молодшому шкільному віці гендерна ідентичність перебуває на витоці певних оціночних компонентів, тобто тих явищ, характеристик і властивостей поведінки особистості, які очікує від неї суспільство, яке буде схвалювати чоловічі моделі поведінки у хлопчиків чи демонстрування жіночності в поведінці дівчаток.

Варто наголосити на тому, що поширеність та «живучість» гендерних настанов та стереотипів у нашому суспільстві заважає формуванню й утвердженню в здобувачів початкової освіти поглядів про представників двох статей як про рівноправних. Саме тому обґрунтування проблеми гендерного підходу в початковій освіті як методологічного інструменту характеристики фактору соціалізації

статей постає як дискусійне. Оскільки сама специфіка становлення гендерної ідентифікації й соціалізації дітей різних статей у молодшому шкільному віці залежить від соціально-педагогічних її складових, до яких відносимо не тільки усталені гендерні настанови і традиції в сім'ях та стилі роботи педагогів, і вихователів, а й академічний зміст освітнього продукту (офіційний та «прихований» навчальний план), а також засоби масового інформування. Поляризація (диференціальна презентація) дітей обох статей у соціальній, психологічній та педагогічній сферах призводить до труднощів у гендерному самовизначенні дітей, стоїть на заваді «добровільного» обрання майбутнього сценарію дорослого життя (Павлущенко, 2015, с. 287).

Також зауважимо, що гендерний підхід у початковій освіті як методологічний інструмент характеристики фактору соціалізації статей сприятиме навченості молодших школярів дотримуватися умов паритетної взаємодії дітей. Саме тому, на нашу думку, суттєва модернізація освітнього простору (через реформування й оновлення), дотримання ідей гуманістичного середовища (через виховання доброзичливості, чесності, лояльності підопічних), створення «позитивної моделі» навчання та виховання дівчаток і хлопчиків (через употужнення сучасних стандартів паритетності статей) сприятиме розширенню майбутнього ціннісного світогляду дитини, її суб'єктного ставлення до буденності, подій у сім'ї, школі, оточенні однолітків тощо. Гендерний підхід у початковій освіті також передбачає активну участь представників обох статей у будь якій «освітній ситуації», де схвалюватиметься гнучкість поведінки та виявлення власного творчого задуму кожною дитиною. У такому випадку психолого-педагогічні принципи виховання дівчаток і хлопчиків, об'єднанні гуманістичною ідеєю, мають стати для батьків і педагогів своєрідною інструкцією, дотримання якої надасть змогу характеризувати фактор соціалізації дітей різних статей крізь призму положення про їхню рівноправність в освітньому процесі та повсякденному житті.

Отже, усвідомлення своєї гендерної ідентичності і приналежності до певної суспільної підгрупи (за віковими, особистісними чи соціальними показниками) є основою суб'єктивності дитини, особливим складником будови її індивідуальності в межах громадських відносин. Сучасні психолого-педагогічні дослідження, характеризуючи фактор соціалізації здобувачів початкової освіти різних статей, спираються на принципи про значення культурно-історичної складової в конструюванні

гендерної ідентифікації і соціалізації; вони розкривають механізми та чинники усвідомлення зростаючою особистістю своєї гендерної приналежності, характеризують вплив статево-рольових стереотипів на формування гендерних ролей.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, проблема гендерного підходу в початковій освіті як методологічний інструмент характеристики фактору соціалізації статей та вивчення питання гендерної ідентифікації в молодшому шкільному віці, фундаментальною складовою якої є соціалізація дитини, сформувався у різноманітні підходи до його розуміння та інтерпретації. Зокрема, можна виділити такі:

- гендерна ідентифікація і соціалізація як один із елементів базової структури особистості, що характеризує її з точки зору приналежності до чоловічої або жіночої статевої підгрупи (процес самокатегоризації особистості);

- гендерна ідентифікація і соціалізація як ототожнення особистістю себе з певною статевою підгрупою та ставлення до себе як до представника даної підгрупи (через процес формування особистісних інтересів в ній);

- гендерна ідентифікація і соціалізація як усвідомлення свого зв'язку з культуральними характеристиками маскулінності та фемінінності (наявність ознак маскулінності/фемінінності у виявах власної поведінки);

- гендерна ідентифікація і соціалізація як інтегрована система «Я структури» особистості (психологічна залежить від соціальних факторів, прийнятних у даному суспільстві щодо властивостей і характеристик статей).

Гендерний підхід у педагогіці, зокрема й початковій освіті, – це суб'єктивістський підхід, що характеризує фактор соціалізації статей, визначає шляхи прояву здобувачем початкової освіти своєї гендерної ідентичності, надає йому більшу незалежність у виборі самореалізації, допомагає бути настільки гнучким, наскільки дозволяють власні резерви діяльності й поведінки. Ще в дитячому віці, починаючи з відвідування закладу дошкільної освіти і до отримання вищої освіти, діти доволі часто стикаються із відтворенням закладених у нашій культурі уявлень про жінок/дівчаток як підлеглих, залежних, а про чоловіків/хлопчиків – як самостійних і успішних. Загалом цей процес не є явною метою освіти, але в той самий час переважна більшість освітян усвідомлює, що він,

навіть не завжди приховано, але відбувається. Гендерна нерівність в освітньому процесі очевидна: це й історично складене хибне судження про неповноцінність жіночого розуму, і підсвідома думка, що хлопчики і юнаки краще сприймають та засвоюють інформацію, відрізняючись більшою впевненістю. Крім того, це й організація і функціонування самих закладів освіти: перевага жінок у вчительському складі, гендерні стереотипи, що проявляються через стилі викладання, які й підсилюють гендерну нерівність, стають на заваді самоідентифікації дитини. Відтак, початкова освіта як одна з найвагоміших соціальних інституцій має обстоювати утвердження гендерного підходу як альтернативного методологічного інструменту характеристики фактору соціалізації статей.

ЛІТЕРАТУРА

- Галустян, Ю. М., Новицька, В. П. (2004). *Деякі аспекти гендерної ідентифікації та соціалізації особистості* (Halustian, Yu. M., Novytska, V. P. (2004). *Some aspects of gender identification and socialization of the individual*). https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2004/01/7-13_no-1_vol-3_2004_UKR.pdf.
- Горностаї, П. П. (2004) Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. *Основи теорії гендеру: навчальний посібник*. К.: «К.І.С.», (сс.132-156) (Hornostai, P.P. (2004). *Gender socialization and formation of gender identity. Basics of gender theory: a study guide*. К.: «К.І.С.», (pp. 132-156)).
- Гендерні дослідження: прикладні аспекти* (2013): монографія / [В.П. Кравець, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді та ін.]; за наук. ред. В.П. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан (*Gender studies: applied aspects* (2013): monograph / [V.P. Kravets, T.V. Novorun, O.M. Kikinezhdі and others]; for sciences ed. V.P. Kravtsia. Ternopil: Textbook-Bogdan).
- Іванова, Т., Карч, М. (2020). Гендерна ідентичність як мультіваріативний феномен. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія, Том 31 (70), № 4, 28-33* (Ivanova, T., Karch, M. (2020). *Gender identity as a multivariate phenomenon. Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Psychology, Vol. 31 (70), No. 4, 28-33*).
- Оксамитна, С. М. (2004). Гендерні ролі та стереотипи. *Основи теорії гендеру: навчальний посібник*. К.: «К.І.С.», (сс. 157-181) (Oksamytna, S.M. (2004). *Gender roles and stereotypes. Basics of gender theory: a study guide*. К.: «К.І.С.», (pp. 157-181)).
- Павлущенко, Н.М. (2015). Гендерна освіта в початковій школі: проблеми і перспективи реалізації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 3, 281-289* (Pavlushchenko, N.M. (2015). *Gender education in primary school: problems and prospects of implementation. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 3, 281-289*).

SUMMARY

Pavlushchenko Nataliia. The gender approach in primary education as a methodological tool for characterizing the factor of socialization of children of both sexes.

The purpose of the article is presented in the theoretical justification of the gender approach in primary education as a methodological tool for characterizing the gender

socialization factor. The processes of globalization and integration taking place in the modern Ukrainian economy, politics, and military affairs created the necessary principles of rethinking of the role and function of education in realization of the tasks of preserving our identity. The rapid transformation of the leading spheres of social life require the introduction of innovative forms and methods of educational activity, the development of such guidelines that will reflect the demands of society and the individual, will be relevant and valuable for the world community. The renewal of fundamental approaches to the educational process today is an irreversible phenomenon, because the scientific paradigm in its methodological provisions is determined both by a set of consistent positions adopted in a certain period of time, and by a system of theoretical knowledge and principled dominants, which are taken as a model for solving educational problems, which is constantly enriched. Research methods: theoretical analysis, synthesis, generalization of psychological-pedagogical and methodological literature. The results of the study may be interested to young scientists in the field of primary education. The practical significance of the study: the gender approach in primary education is an alternative methodological tool for characterizing the gender socialization factor, because the psychological and pedagogical principles of educating girls and boys, united by a humanistic idea, which is provided for the active participation of the representatives of both sexes in any "educational situation", where the flexibility of behaviour and the discovery of one's own creative idea by each child will be approved. Conclusions and prospects for further research: the gender approach in primary education is a subjectivist approach, which is been an alternative methodological tool for characterizing the gender socialization factor.

Key words: *gender approach, primary education, gender socialization factor, gender identity.*